Ympäristövaliokunta
YmV@eduskunta.fi

Lausuntopyyntö 21.11.2017

HE 161/2017 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi yleisestä asumistuesta annetun lain muuttamisesta

Suomen opiskelijakuntien liitto - SAMOK ry kiittää mahdollisuudesta lausua asumistuen muutoksista, ja lausuu kunnioittaen seuraavaa.

Lyhyesti

- Vaikutusarvio osa-asunnon normista on yhä täysin puutteellinen eikä se anna todellista kuvaa esityksen vaikutuksista asuntomarkkinoihin.
- On hyvin epätodennäköistä, että osa-asunnon normi toteuttaa sille asetetun säästötavoitteen.
- Todennäköisesti osa-asunnon normin seurauksena on asumistukimenojen kasvu tuensaajien muuttaessa käytöstään asuntomarkkinoilla.
- Osa-asunnon normi heikentää kaikista halvimpien asumisratkaisujen houkuttelevuutta ja kannustaa hakeutumaan kallimpiin asumismuotoihin. Erityisen raskaasti tämä vaikuttaa kuntaryhmiin III ja IV.
- Esitetyt leikkaukset kohdistaisivat säästöt yhteen yhteiskuntamme pienituloisimpaan ryhmään, opiskelijoihin, jonka toimeentulosta on jo leikattu eniten.
- Muiden kuin opiskelijoiden kohdalla esitys siirtää kuluja asumistukimenoista toimeentulotukimenoihin, mikä heikentää työnteon kannustimia huomattavasti.

Yleistä

Toimeentulotuen tarkoituksena ei ole toimia jatkuvaisluonteisena ensisijaisten etuuksien täydentäjänä eikä korvata niitä, vaan se on tarkoitettu pääasiassa lyhytaikaiseksi etuudeksi auttamaan tilapäisten vaikeuksien yli tai ehkäisemään sellaisten syntymistä. Esityksen arvioidaan lisäävän toimeentulotukimenoja noin 16 miljoonalla eurolla vuodessa. Toimeentulonsaajien määrän tietoinen kasvattaminen on paitsi kaikin puolin kehnoa yhteiskuntapolitiikkaa itsessään, myös lisää sosiaaliturvajärjestelmämme kannustinloukkuja ja vähentää työnteon kannustimia.

Osa-asunnon normista

Hallitus esittää otettavaksi käyttöön niin sanottu osa-asunnon normia, jolloin asunnon osaan tai alle 20 neliömetrin asuntoon voisi saada tukea enimmillään 80 prosenttia kuntaryhmän ja ruokakunnan koon mukaisista enimmäisasumismenoista. Lakiluonnoksen mukaan muutosten tavoitteena on lisätä työnteon kannusteita ja hillitä vuokrien kehitystä. Esityksessä ei perustella, mihin tukijärjestelmän tai asuntomarkkinoiden ongelmaan ehdotettu osa-asunnon normi vastaa tai millaisin mekanismein normimuutos vaikuttaisi vuokrakehityksen hillitsemiseen.

Kuten esityksessä on todettu, osa-asunnon normi vaikuttaa pääosin opiskelijoihin. Kelan mukaan joka viides asumistukea saava opiskelija asuu kimppakämpässä täyttäen osa-asuntonormin. Lokakuun 2017 alussa noin 9 % kaikista yleisen asumistuen saajista asui kimppakämpissä, opiskelijaruokakunnista taas yli 19 %. Osa-asuntonormiruokakunnista 25600 oli opiskelijaruokakuntia, 8700 muita ruokakuntia. Lisäksi opiskelijat asuvat muuta väestöä useammin pienissä alle 20 neliön asunnoissa, joko opiskelija-asunnossa tai vastaavan kokoisessa vapailta markkinoilta vuokratussa asunnossa. Tuki alenisi tai päättyisi kokonaan yli 12 000:lla asumistukea saavalla, joista yli 75 % on opiskelijoita.

Opiskelijoiden siirtämisellä yleisen asumistuen piiriin 1.8.2017 alkaen taustalla oli tavoite saada opiskelijat yhdenvertaiseen asemaan muiden pienituloisten kanssa. Nyt lakiluonnoksessa esitetään asumistukeen leikkauksia, jotka olisi kohdennettu nimenomaan opiskelijoihin, joiden opintorahasta leikattiin neljännes 1.8.2017.

Esitetyt leikkaukset kohdistaisivat säästöt yhteen yhteiskuntamme pienituloisimpaan ryhmään, opiskelijoihin, jonka toimeentulosta on jo leikattu eniten. Pienituloisimpien opiskelijoiden tulot supistuvat hallituksen jo tehtyjen talouspoliittisten päätösten seurauksena 3,6 prosenttia eli 279 euroa vuodessa. Tämä selittyy etenkin hallituksen päätöksellä leikata opintorahaa. Pienituloisimpien joukossa opiskelijat ovat ainoa ryhmä, jonka tulot ovat vuosien 2011–2018 aikana laskeneet hallituksen talouspolitiikan seurauksena.

Kimppakämpät, soluasunnot ja pienet yksiöt ovat edullisin vaihtoehto sekä opiskelijalle ja yhteiskunnalle. Edullisempien asumismuotojen tukien leikkaaminen lisää kalliimpien kysyntää ja muuttaa vuokra-asuntomarkkinoita. Osa-asunnon normi kohdistuu nimenomaan edullisimpiin asumismuotoihin. Kalleimmissa kuntaryhmissä se kohdistuu niihin, jotka jakavat vapailta markkinoilta löytyvän asunnon asumismenojen säästämiseksi. Edullisimmissa kuntaryhmissä se kohdistuu osaan omakustannushinnoiteltuihin soluasuntoihin – siis kaikkein edullisimpaan asumismuotoon. Muutos suosii vapaita vuokra-asuntomarkkinoita ja suurempia asuntoja sekä pienempiä ruokakuntia.

Vaikutukset asuntomarkkinoihin

Lakiesityksessä arvioidaan, että esityksellä voi olla välillistä vaikutusta asuntomarkkinoihin ja erityisesti osa-asunnoissa asuvien käyttäytymiseen. Osa-asunnon normin arvioidaan voivan vähentää yhteisasumisen suosiota. Vaikutusarviossa ei kuitenkaan ole läheskään riittävästi huomioitu, kuinka radikaaleja muutoksia ehdotettu tukimuutos asuntomarkkinoille tuottaa, kun tuensaajien kannustimet ja näin myös asuntomarkkinakäyttäytyminen muuttuvat.

Erityisesti muutos koskisi kuntaryhmissä III ja IV asuvia opiskelijoita, sillä näissä kuntaryhmissä jopa yleishyödyllisten opiskelija-asuntoyhteisöjen perimät vuokrat omakustannushintaisista soluasunnoista saattavat ylittää osa-asunnon normin mukaiset enimmäisasumismenot. Osa-asunnon normin myötä soluasuntoihin maksettava asumistuki saattaa monin paikoin laskea jopa niin, että soluasuminen muuttuu opiskelijalle kalliimmaksi tai samanhintaiseksi kuin yksiö alemmasta vuokratasosta huolimatta. Tällöin opiskelijan kannattaa siis valita asumismukavuudeltaan parempi ja yhteiskunnan kannalta kalliimpi asumismuoto, sillä siihen saa enemmän tukea.

Esimerkiksi Tampereella (kuntaryhmä III) 27,5 neliöisen opiskelija-asunnon vuokra olisi n. 398 euroa kuussa, josta opiskelijan itse maksama osuus olisi 86 euroa kuussa sekä ennen osa-asunnon normia että sen jälkeen. Sen sijaan 55 neliömetrin kaksio kahdelle maksaisi n. 355 euroa kuussa henkeä kohden, josta opiskelijan omavastuuosuus olisi ennen osa-asunnon normia n. 71 euroa ja osa-asunnon normin käyttöönoton jälkeen n. 105 euroa.

Jyväskylässä (kuntaryhmä III) taas kahden hengen 49,5 neliöinen opiskelijasolu maksaisi n. 340 euroa kuussa, josta asukkaiden omakustanneosuus olisi ennen normimuutosta n. 68 euroa ja normimuutoksen jälkeen n. 90 euroa, kun taas 24,5 neliön opiskelijayksiössä asukkaan omakustannusosuus olisi ennen ja jälkeen osa-asunnon normin n. 75 euroa.

Savonlinnassa (kuntaryhmä IV) 49,5 neliön opiskelijasolu kahdelle maksaisi n. 330 euroa henkeä kohden. Opiskelijakohtainen omavastuu olisi tässä tapauksessa ennen osa-asunnon normia n. 42 euroa ja normin jälkeen n. 94 euroa. Savonlinnan alueella vanhan vapaarahoitteisen yksiön keskivuokra on n. 397 euroa, josta asukkaan maksama omavastuusosuus olisi n. 121 euroa. Asukkaan maksaman omavastuun ero soluasumisen ja vapaarahoitteisen yksiön keskivuokran välillä saattaa siis pienentyä vähimmillään muutamaan kymmeneen euroon.

Kuten edellisistä lyhyistä esimerkeistäkin nähdään, ehdotettu osa-asunnon normi vaikuttaa opiskelijoiden kannustimiin asuntomarkkinoilla huomattavasti enemmän, kuin esityksen perusteluissa annetaan ymmärtää. Tukimuutos johtanee soluasumisen suosion romahdukseen ja lisännee opiskelijoiden kiinnostusta muuttaa kalliimpaan ja asumismukavuudeltaan parempaan yksiöön. Etenkin kuntaryhmä IV:n tapauksessa tukimuutos saattaa kannustaa opiskelijaa erityisesti muuttamaan kalliimpaan vapaarahoitteiseen yksiöön yhteiskunnan tuella rakennetun halvemman opiskelija-asuntoyhteisön soluasunnon sijaan ja näin ollen tuottaa yhteiskunnalle välillisesti kahdenlaista haittaa, kun asumistukimenot nousevat ja valtion tuella rahoitetut soluasunnot seisovat tyhjillään

Markkinahintaisten vuokra-asuntojen osalta asa-asunnon normi tuskin saavuttaisi sille asetettua tavoitetta vuokratason hillitsemisessä. Markkinahintaisessa asuntokannassa osa-asunnon normi vaikuttaisi kimppakämppinä käytettyihin isoihin vuokra-asuntoihin sekä pieniin alle 20 neliömetrin yksiöihin. Etenkin pääkaupunkiseudulla merkittävä osa alle 20 neliömetrin vuokra-asunnoista ylittää jo vuokratasoltaan osa-asunnon normin mukaiset enimmäisasumismenot. Koska osa-asunnon normi koskee nimenomaan edullisimpia asumismuotoja, ei tuensaajilla ole juuri tosiasiallista mahdollisuutta hakeutua tukimuutoksen myötä edullisempaan asumiseen. Kun asukkailla ei ole juuri lainkaan mahdollisuutta “äänestää jaloillaan”, vuokranantajilla ei ole riskiä, että vuokralaiset hakeutuvat vielä edullisempiin asuntoihin.

Osa-asunnon normin taloudelliset vaikutukset

Osa-asunnon normin taloudellisiksi vaikutuksiksi arvioidaan noin neljän miljoonan euron vuosittaiset kokonaissäästöt julkiseen talouteen. Osa-asunnon normin taloudelliset vaikutukset on kuitenkin arvioitu vain tilanteessa, jossa asukkaiden käytös ei normin johdosta muutu. Silloinkin säästö on marginaalinen suhteessa yleisen asumistuen kokonaisuuteen.

On kuitenkin täysin perusteetonta olettaa, että asukkaiden käytös ei muuttuisi, kun kaikista halvimpien asumismuotojen tukea lasketaan ja asukkaiden kannustimia siirtyä yhteisöllisestä asumisesta yksiöihin lisätään. Opiskelijat, joita osa-asunnon normi pääasiassa koskettaa, ovat erittäin pienituloisia ja siksi tukijärjestelmillä on merkittävä vaikutus opiskelijoiden asemaan asuntomarkkinoilla ja siten asuntokysyntään.

Kun ero omakustannushintaisen soluasumisen ja markkinahintaisen yksiön välillä kapenee, tämä kannustaa yhä useamman opiskelijan valitsemaan jälkimmäisen. Tästä seuraa entisestään kasvava pienten yksiöiden kysyntä, vuokratason nousu ja tätä

kautta asumiskustannusten nousu sekä enimmäisasumismenot ylittävä vuokrataso yhä useammalle ja siten toimeentulotukimenojen entisestä suurempi kasvu.

Onkin hyvin epätodennäköistä, että osa-asunnon normi toteuttaa sille asetetun säästötavoitteen. Todennäköisemmin normimuutoksen seurauksena on asumistuki- ja toimeentulotukimenojen selvä kasvu, kun tuensaajien käyttäytyminen asuntomarkkinoilla muuttuu huomattavasti.

Lopuksi

Lakiesitys opiskelijoiden siirtämiseksi yleisen asumistuen piiriin hyväksyttiin vasta alle vuosi sitten. Lakia käsitellessään eduskunta hyväksyi lausuman, joka edellytetti että *"sosiaali- ja terveysministeriö ryhtyy toimenpiteisiin yhteisasunnossa asuvien aseman arvioimiseksi asumistukijärjestelmässä ja selvittää ruokakuntakäsitteen mahdollisen uudistamistarpeen."* Taustalla oli ympäristövaliokunnankin mietintöön kirjattu huoli, että yleisen asumistuen ruokakuntakohtaisuus vähentäisi yhteisöllisen asumisen suosiota. Tämä on jossain määrin jo näkynyt opiskelijoiden asuntokysynnässä.

Nyt esitetty lakimuutos vähentäisi yhteisöllisen asumisen suosiota entisestään ja olisi siten täysin ristiriidassa valiokunnan aiemman linjan kanssa.

Helsingissä 15.11.2017

Anni Koivisto
puheenjohtaja

Max Laihonen
varapuheenjohtaja

Lisätietoja:

Eero Löytömäki
sosiaalipoliittinen asiantuntija
eero.loytomaki@samok.fi
050 389 1015